

Mnenje

Od ljudske šole do osemletke; 90. ali 26. obletnica Osnovne šole Zalogo?

Morda se bo kdo vprašal, zakaj postavljam prav to retorično vprašanje zdaj, ta hip, ko pa je vendar vsem znano, da je bila šola ustanovljena sredi sedemdesetih let. Dokler se bo pojavljalo takšno mnenje med krajani pretežno srednje in mlajše generacije, bo odpiranje takšnega vprašanja nujno potrebno.

Pojavlja se celo laično mnenje, ki lahko postane zavajajoče, saj se mu pridružujejo celo nekateri vplivni posamezniki, da je šola obstajala že prej; s tem namreč mislijo na staro šolsko poslopje, v katerem je danes knjižnica Jožeta Mazovca. Toda to je bila zgolj podružnica matične osnovne šole v Polju. Posledice širjenja takšnih dezinformacij so po mojem mnenju in mnenju drugih strokovnjakov ter poznavalcev krajevne in šolske zgodovine škodljive, saj poskušajo zabrisati korenine identitete kraja, ki jo je Zalogo nedvomno pridobil tudi z ustanovitvijo lastne in samostojne osnovne šole, ki se je tistega davnega leta 1910, ko je bila ustanovljena, imenovala Ljudska šola.

Pa pojdemo lepo po vrsti in obudimo zgodovinski spomin vsem tistim, ki so ga že izgubili pa niso utegnili prebrati drobne knjižice Šolska kronika, raziskovalne naloge mladih raziskovalcev zgodovine pod mentorstvom prof. Staneta Padežnika, podprte s številnimi zgodovinskimi viri, z naslovom Zgodovina osnovne šole Zalogo in drugih dveh monografij o domačem kraju, Rdeči Zalogo in Naš Zalogo.

Da se bomo lažje odločili, katero obletnico bomo praznovali, če sploh katero, se dotaknimo nekaterih dejstev, povezanih s staro in novo šolo. Besedi stara in nova uporabljam seveda pogojno, saj gre zgolj za staro in novo poslopje ene same šolske ustanove, ki nepretrgano deluje od začetka 20. stoletja, vmes pa je bila nekajkrat reorganizirana.

Ko je sredi 19. stoletja stekla južna železnica skozi Zalogo in je bila zgrajena železniška postaja, je dobilo domače prebivalstvo in prebivalstvo sosednjih krajev nove možnost za zaposlitev. Poleg prevladujočega kmečkega prebivalstva je postajal proti koncu 19. stoletja vedno močnejši delavski sloj. Število prebivalstva je naraščalo, s tem pa tudi število šoloobveznih otrok.

Zaloški otroci in otroci iz Podgrada so morali obiskovati precej oddaljeno osnovno šolo v Polju, ustanovljeno leta 1862. Zaradi tega se je med Založani pojavila želja po lastni šoli. Njihovi predstavniki so to povedali matični občini Polje. Tamkajšnje županstvo jih je razumelo in predlagalo Cesarsko kraljevemu deželnemu šolskemu svetu ustanovitev samostojne šole v Zalogu. Ta je 6. maja 1907 županstvu v Polju naročil poiskati primeren prostor za stavbo šolskega poslopja v Zalogu. Po daljšem posvetovanju so od dveh kmetov iz Spodnjega Kašlja, Andreja Dovča in Franca Gruma, kupili 38 arov in 30 kvadratnih metrov zemlje za 2905 kron in 60 vinarjev.

Dne 15. novembra 1908 je krajevni okrožni šolski svet oznanil ustanovitev dvorazredne ljudske šole v Zalogu ter določil novi šolski okoliš, ki je zajel vasi Zalogo, Spodnji Kašelj in Podgrad s skrajnima deloma Gradovlje in Gostinca.

Ko so bila priskrbljena finančna sredstva, so ustanovili odbor, ki je skrbel za potek gradnje. Vanj sta bila vključena posestnika Anton Snoj iz Spodnjega Kašlja in Janez Dimnik iz Zaloga. Pri organizacijskem delu sta sodelovala takratni župan občine Polje Jakob Dimnik in župnik Janez Miler. Z nasveti je pomagal učitelj Anton Drašček, učitelj v Polju in poznejši šolski upravitelj v Zalogu.

Šolsko zgradbo so začeli graditi spomladi 1910 in jo dogradili v pozni jeseni istega leta. Zanj so porabili 32200 kron. Šola ni imela telovadnice, imela pa je 5 arov veliko igrišče, 18,79 arov veliko drevesnico, na preostalih 10,25 arov pa so imeli zelenjavni vrt in čebelnjak.

Težko pričakovani dan otvoritve, to je 11. december 1910, so Založani preživeli v prazničnem razpoloženju, saj je bil to dan kulturnega prerojenja Zaloga. Z rednim dopoldanskim poukom v obeh razredih so pričeli 15. decembra 1910. Učencev za več razredov ni bilo, vse predmete pa je tako kot na današnji razredni stopnji poučeval en učitelj.

Že med gradnjo šole je okrožni šolski svet v Ljubljani objavil razpis za nadučiteljsko in učiteljsko službo z "zakonitimi prejemi in stalno namestitvijo". Občinski predstavniki v Polju so hoteli za nadučitelja marljivega Antona Draščka. Deželni šolski svet je temu ugodil in ga premestil v Zalogo 1. decembra 1910 za začasnega vodjo. Za prvo, toda začasno učiteljico je bila imenovana Helena Franke iz Ljubljane. Mesec dni za tem je

bil Anton Drašček imenovan za stalnega učitelja in šolskega upravitelja. Tedaj je prišla za stalno učiteljico v Zalog tudi Izabela Fedrangšperg iz Dola. Z odprtjem osnovne šole je vse do leta 1945 v Zalogu deloval tudi krajevni šolski svet.

V šolskem letu 1911/1912 je bilo na šoli 175 otrok, od tega 19 ponavljalcev, naslednje šolsko leto pa 182 otrok in 24 ponavljalcev.

Zaradi vedno večjega števila šoloobveznih otrok je Deželni šolski svet ugodil prošnji krajevnega šolskega sveta in dovolil trirazrednico. 1. oktobra 1912 so tako odprli še tretji razred oziroma oddelek. Za začasno učiteljico je bila imenovana Ivana Krapš iz Ljubljane. Zaradi politike takratnih šolskih oblasti so začeli v šolskem letu 1912/1913 kot neobvezni predmet v drugem in tretjem razredu poučevati nemščino.

Šolski upravitelj Anton Drašček se je zavedal, da šola ne sme ostati izolirana sredi kmečkega okolja, zato se je z vso vnemo lotil njenega povezovanja z vasjo. V ta namen je na šolskem vrtu napravil drevesnico, kjer je vzgajal bodoče sadjarje. Februarja 1914 je začel predavati o racionalnem kmetovanju in sadjarstvu. K obdelovanju je povabil strokovnjaka geologa, 4. in 5. maja 1914 pa je organiziral vrtnarski tečaj za učiteljstvo kamniškega okraja in ljubljanske okolice, ki ga je vodil strokovnjak, deželni sadjarski instruktor gospod Humek.

Kmalu po sarajevskem atentatu je bila razglašena delna, nato pa še splošna mobilizacija. Zajela je tudi učiteljski kader, zaradi česar je moral šolo zapustiti tudi zaloški upravitelj in ostati v vojski ves vojni čas. Med odsotnostjo ga je nadomeščala njegova žena Gabriela, ki je začela v Zalogu poučevati avgusta 1913.

Ker se je število učencev zopet povečalo, so morali v šolskem letu 1914/1915 ustanoviti dva druga oddelka, tako da sta samo dve učiteljici poučevali štiri razrede.

Med vojno je bil pouk večkrat moten. Leta 1914 se je pričel pouk šele 16. novembra, ker je 26. avgusta vojaštvo zasedlo šolske prostore. Da ne bi pouk preveč trpel, so morali vojaki izprazniti zdaj eno, zdaj dve učilnici. Pouk je bil zato včasih dopoldan, včasih popoldan, določeno obdobje pa celo samo popoldan. To je izmenično trajalo vse do pomladi 1918, ko so avstrijski vojaki odšli.

Zaradi preobremenjenosti učiteljic in pomanjkanja prostora ni bilo pouka v ponavljalni šoli v šolskem letu 1917/1918. Pouk so večkrat predčasno zaključili, da so otroci lahko pomagali doma pri kmečkih delih, saj je bila večina delovne sile mobilizirana. Šolski obisk je bil med prvo svetovno vojno tudi zaradi tega nezadovoljiv.

Šolski upravitelj Anton Drašček je ponovno prevzel vodstvo šole 1. decembra 1918. Na tem

mestu je ostal še devet let. Delo mu je ovirala težka bolezen, zaradi katere je februarja 1928 umrl.

Prebivalstvo v Zalogu se je z dotokom večjega števila goriških Slovencev med prvo svetovno vojno močno povečalo. Po nekaterih podatkih se je s področja soške fronte priselilo okoli 100 družin. Sem so prišli tudi ruski vojni ujetniki, ki so razširili zaloško ranžirno postajo in zgradili nove tire. Število šoloobveznih otrok je zaradi tega zopet naraslo, še posebno leta 1920, ko je bila v zaloški šolski okoliš ponovno vključena vas Gradovlje.

Višji šolski svet je 8. junija 1921 razširil zaloško šolo v štirirazrednico, 24. maja 1924 pa prosvetni oddelek za Slovenijo v petrazrednico. Nujnemu povečanju števila oddelkov pa ni sledila prostorska razširitev. Zaradi pomanjkanja učilnic so poleg dopoldanskega pouka ponovno uvedli tudi popoldanski.

Ker ni bilo telovadnice, je trpel pouk telesne vzgoje. Ob lepem vremenu so učenci telovadili na dvorišču, sicer pa so ta predmet zamenjali z drugim. Šolsko vodstvo in krajevni šolski odbor sta mislila tudi na dograditev šole. Leta 1926 so izdelali predračun za izgradnjo telovadnice, naslednje leto pa za dograditev šole. Šolo naj bi razširili na sosednje parcele, po iskanju primerne prostora pa je komisija prosvetnega oddelka za Slovenijo 10. septembra 1930 predlagala drugo lokacijo. Razširitev šole se je nato zavlekla za več desetletij, dokler ni bila z uvedbo osemletne osnovne šole v Zalogu leta 1974 zgrajena nova šolska stavba.

Druga svetovna vojna šoli, tako kot prva, ni prizanesla. Vanjo se je že v začetku aprila 1941 naselila Delavska četa jugoslovanske vojske in v kletnih prostorih pripravila zaklonišče, ki je pozneje služilo kot zaklon pred letalskimi napadi. Že po enem tednu je jugoslovanska vojska morala zapustiti svojo postojanko in se umakniti 1. bataljonu drugega pehotnega polka, ki je ostal v šoli deset dni. 1. maja 1941 je iz zaloškega šolskega okoliša izpadel Podgrad, ker je prišel v nemško okupacijsko cono. Kljub vojni se krajevni šolski odbor ni mogel otresti misli na preureditev šole, tako da bi prizidal tri učilnice, italijanski visoki komisariat pa naj bi priskrbel izdelavo načrtov, toda iz tega ni bilo nič.

Šolsko leto 1941/1942 je bilo kratko. Začelo se je šele oktobra, končalo pa že maja, ker je 17. maja šolo zasedla že druga vojska, italijanska. V njej je ostala do 10. septembra 1943, ko je kapitulirala Italija. Okupator je šolo spremenil v trdnjavo. Okna na severni strani je zadal in jih spremenil v strelske line.

Po odhodu italijanskih vojakov so šolo zasedli belogardisti, nato pa domobranci in ostali v njej do

februarja 1944. V tem času v Zalogu ni bilo pouka. Šola je dobila v prostorih osnovne šole v Polju dve učilnici, v katerih se je moralo zvrstiti pet razredov.

Okupator je pridobival otroke z njihovim vključevanjem v organizacijo GILL ter s poklanjanjem igrač in oblačil. Ponovni vstop v zaloško šolo ni bil razveseljiv. Razdejanje je bilo silno. Kljub pogostim letalskim napadom so jo kmalu obnovili in usposobili za pouk. Do konca vojne je šolo obiskovalo 74 dečkov in 60 deklic. Zaposlene so bile tri učiteljice in dva učitelja.

Poleg šolske knjižnice, ki je imela 114 knjig, so imeli na šoli še učiteljsko knjižnico s 534 knjigami. Primanjkovalo jim je učil, zemljevidov, knjig in ostalih pripomočkov. Iz dobe okupacije ni na šoli ostala nobena slika ali zvezek. Vse je bilo uničeno ali pa pozneje ukradeno. Tudi dnevniki in redovalnice iz tega obdobja niso ohranjeni.

Čeprav so bili po osvoboditvi otroci iz Podgrada ponovno vključeni v zaloško osnovno šolo, ta ni imela več kot 129 učencev. S svojim delom so se vključevali v razgibano življenje kraja. Nabirali so zdravilna zelišča, uničevali koloradskega hrošča, prispevali za ljudsko posojilo, pomagali pri gradnji združnega doma, prispevali za spomenik padlih v NOV, sodelovali v društvih Svoboda, Partizan, Ljudska tehnika in v Gasilskem društvu.

Šola je imela svoj pevski zbor, ki se je najbolj razvil pod vodstvom prof. Janeza Žnidarja. Februarja 1947 pa so na slovesen način sprejeli učence v pionirsko organizacijo. Odred je dobil ime po dijakinji Karlici Pangršič, ki so jo fašisti mučili in je kasneje preminila kot partizanka.

V šolskem letu 1950/1951 je zaloška petrazrednica zopet postala štirirazrednica. Učenci višjih razredov so morali zato hoditi na XII. gimnazijo v Polje, prejšnjo sedemletno osnovno šolo. Njeni višji razredi so bili spremenjeni v nižjo gimnazijo.

Reforma osnovnega šolstva leta 1957/1958 je prinesla novo osemletno osnovno šolo. V Zalogu smo jo dobili šele 20. julija 1974, ko je bilo s sredstvi prvega samoprispevka na novi lokaciji zgrajeno novo, modernejšo šolsko poslopje. Poimenovana je bila po Adolfu Jakhlu, padlem borcu grosupeljske čete. Njegovemu imenu se je odrekla sredi devetdesetih let in obdržala zgolj krajevno ime - OŠ Zalog.

Iz zdravniškega poročila dr. Andreja Jenka, ki je novembra 1940 poročal o garjah, je mogoče razbrati, da je bilo tedaj v šolskem okolišu 1016 prebivalcev v 191 domovih. Šoloobveznih otrok je bilo 161. V sedemdesetih letih pa je število prebivalstva samo v Zalogu presegllo število 4000, zato ni čudno, da je bilo šolarjev krepko čez 400. Rodnost se je nekaj časa še povečevala, tako da se je

že pojavila prostorska stiska na šoli. Nekateri oddelki razredne stopnje so še v osemdesetih letih imeli pouk v stari šolski zgradbi ob Zaloški cesti, zadnje desetletje pa število učencev samo še upada in se trenutno giblje med 413 in 415.

Zaradi pomanjkanja potrebnih ur poučevanja se je včasih pojavil problem polne zaposlitve kadra. Čeprav ima osemletna osnovna šola zdaj celo dve telovadnici, večjo in manjšo, prejšnja ljudska pa ni imela nobene, vse težave pri pouku telesne vzgoje vendarle še niso odpravljene. Otroci še vedno tekajo po asfaltnih poteh okoli zelenice med blokoma in šolo, ker ni tekaške steze, prav tako pa tudi ne primerne igrišča za atletiko in testiranje. Možno je, da ustanovitelj šole ne pozna razmer ali pa ne priskrbi denarja za rešitev tega perečega problema, zaradi katerega sta ogrožena zdravje in varnost otrok.

Priložnost, ki se s častitljivo 90. obletnico šole ponuja sama po sebi, je tako enkratna in nepovnljiva, da bi jo bilo škoda zamuditi. S praznovanjem skozi vse leto bi lahko na medijsko odmeven način predstavili dosežke, uspehe, prednosti in pomanjkljivosti, posebej poudarili njene specifične dejavnosti, za katere morda še krajani ne vedo. To bi bil čas večje povezanosti šole s krajem, čas intenzivne komunikacije s šolskim okoljem, ki bi morda le prislunilo potrebam šole in jih ne le moralno, marveč tudi finančno podprlo.

Obeležitev starejših obletnic je vsem v ponos tudi na drugih šolah, ki ne poskušajo zabrisati preteklosti in se ne sramujejo besede ljudska v nazivu svoje prejšnje ustanove. Nasprotno! Vsi so ponosni na globoke korenine in tradicijo, s katero je povezano vse prebivalstvo.

Zavedanje, da pripadajo neki skupnosti, ki obstaja že skoraj celo stoletje, bi šolarje vendar navdalo s ponosom in radostjo in to bi ugodno vplivalo na učnovzgojni proces. Ne prikrajšajmo jih zavoljo trmoglavosti nekaterih, ki žal celo odločajo o tem in so prepričani v svoj prav. Še je čas, da pogoltnje svoj ponos, priznajo, da so se motili, in kaj storijo!

VIRI

Pisni in fotografski viri iz Zgodovinskega arhiva mesta Ljubljana ter Slovenskega šolskega muzeja.

Zgodovina OŠ Zalog, prof. Stane Padežnik in mladi raziskovalci zgodovine, leta 1991

Lili Ana Jaklič